

Degenerativna obolenja sklepnega hrustanca — artroza

UDK 616.72-002.775

POVZETEK. *Opisani so vzroki nastanka, klinična slika in zdravljenje artrotičnih sklepnih sprememb. Zdravljenje je usmerjeno predvsem na oboleli sklep in je konservativno, težje spremembe pa operativno. Najboljše rezultate dajejo operacije kolka z nadomestitvijo umetnega.*

Poudarjeni so tudi preventivni ukrepi: vzdrževanje primerne telesne teže, odstranjevanje vseh nepravilnosti v predelu sklepov in takojšnja repozicija zlomljenih kosti.

DEGENERATIVE DISEASE OF THE ARTICULAR CARTILAGE (ARTHROSIS). *The causes of this condition, its clinical picture and treatment of arthrotic changes involving the joints are presented. The conservative treatment focuses on the joint affected. More severe cases are subjected to surgical therapy. The best results are obtained by artificial hip replacement. The following measures conducive to prevention of arthrosis are stressed: maintenance of adequate body weight, control of joint abnormalities and immediate repositioning of fractured bones.*

Artroza je najpogostnejša bolezen sklepov. Zaradi nje je zelo velik izostanek z dela ter povzroča dokajšnjo invalidnost. Zaznavnost obolenja je najpogostnejša po 40. letu starosti, čeprav so vidne spremembe in pa klinični znaki obolenja tudi že v otroški dobi in zgodnji mladosti. Za artrozo obolevajo približno enako moški in ženske. Pri ženskah so spremembe najpogostnejše po klimakteriju, velikokrat se vidijo spremembe na malih sklepih rok, ki zatečejo in zadebelijo. Pri moških so te spremembe redkejše. Pri obeh spolih pa so največkrat prizadeti veliki sklepi na spodnjih okončinah, in to v prvi vrsti kolk in koleno. Zanimivo je, da degenerativne spremembe hrustanca vidimo pri operacijah kolena, po 30. letu starosti, skoraj pri vsakem človeku, z znaki artroze pa se manifestira obolenje le pri 5 % oseb. Pogosto ni niti sorazmerja med vidnimi spremembami in težavami, ki jih bolnik navaja.

KAJ JE VZROK NASTANKA ARTROZE

Hrustanec nima svojih žil. Prehrano dobiva po difuziji in prek sosednjih krvnih žil. Kakor druga tkiva, ki nimajo svojih žil, tako imenovana braditrofna

tkiva, začne hrustanec hitro stareti, je manj odporen, tako da degeneracija hrustanca pogosto nastaja že v mladih letih. V starosti 60 let pa ima že nad 90 % oseb degeneriran hrustanec. Točnega vzroka, zakaj nastane artroza v večini primerov, ne moremo ugotoviti. Pri nekaterih bolnikih pa lahko odkrijemo vzroke obolenja, med katere štejemo:

— mehanični vzrok, kot je nepravilna obremenitev sklepov ter nepravilni odnos v sklepnih površinah med sklepno čašico in sklepno ponvico. To so delni izpahi kolkov, nepravilna oblika glavice pri kolku, posledica poškodb idr.

— vnetne spremembe na sklepih,

— revmatično obolenje sklepov,

— motnje v žlezah z notranjim izločanjem (astromegalija), motnje prekrvitve, obolenje živčnega sistema (tabes dorsalis siringomielia).

ZNAKI ARTROZE

Artroze sklepov ne spremljajo drugi splošni znaki. Začetek obolenja je navadno počasen, razen pri poškodbah. Prve težave so bolečina, napetost sklepov in zmanjšana gibljivost. Bolečina je lokalizirana v samem sklepu ali okoli njega. Hujše bolečine nastanejo pri daljši obremenitvi sklepa ter pri istih stalnih kretnjah, npr. pri kolenu s hojo po stopnicah navzgor ali navzdol.

Pri spremembah na kolku začutimo večkrat najprej bolečine v kolenu. Značilno za te bolečine je, da so najhujše, ko gremo iz mirujočega položaja v gibanje. Po nekaj časa trajajoči hoji se zmanjšajo, pri daljši hoji se okrepijo, pri mirovanju pa se zopet zmanjšajo. Bolečina ni vedno enaka, včasih je neznatna, včasih neznosna, odvisna je tudi od vremena, utrujenosti, vlage in mraza.

Gibljivost v sklepih je v večji ali manjši meri omejena. Vzrok omejene gibljivosti so predvsem kostni izrastki, ki se napravijo na robovih sklepov ter spremembe v sklepnih ovojnica, te so običajno sekundarne. Oteklina sklepov niso pogostne, nastanejo pa zaradi sekundarnih sprememb na sklepni obojnici.

Deformacijo sklepov vidimo predvsem v spodnjih okončinah, na kolenu, ki je pogojena po destrukcijah hrustanca ob sočasni tvorbi osteofitov. Največje deformacije vidimo na kolenu in na malih sklepih rok, ki so pa vidne šele po več letih od nastanka obolenja. Pri gibanju sklepa čutimo škrtanje (krepitacija), ki je lahko izraženo kot drobno ribanje golih kosti pa do grobega in močnega škripanja ter pokanja v sklepih. Zaradi inaktivnosti pride pozneje do atrofije mišic, v katerih pride tudi do refleksnega krčenja mišic.

Značilne spremembe vidimo na rentgenski sliki, ki kaže karakteristično sliko in zanesljivo diagnozo.

PREPREČEVANJE OBOLENJA

Pri preprečevanju obolenja je prvenstvena regulacija telesne teže. Znano je namreč, da artroza nastane zlasti pri čezmerno hranjenih osebah. Odstraniti je treba bodisi operativno, bodisi operativne nepravilnosti v predelu sklepov, kot so npr. iksaste ali O noge, pri poškodbah pa je potrebno takoj pravilno zdravljenje, da se zlomljena kost reponira v idealnem anatomskem položaju.

Pri artrozi kolkov lahko s preventivnimi ukrepi dosežemo največ. Kolk je treba uravnati v idealni položaj bodisi operativno ali neoperativno, predvsem pa je tu potrebna prevencija v zgodnjih otroških letih, najboljše takoj po rojstvu. Tudi pozneje v življenju je važna točna ugotovitev nepravilnosti ter njih pravočasna odstranitev. Že pri znanih vzrokih obolenja je nujno potrebno zdraviti osnovno bolezen.

ZDRAVLJENJE

Razen pri znanih primerih vzročnega zdravljenja ni. Zdravljenje je usmerjeno predvsem na oboleli sklep, da bi ga čimprej in čim bolj funkcionalno usposobili.

Pri akutnem stanju obolenja je najvažnejše mirovanje, ki pa tudi ne sme biti predolgo, kajti znano je, da pri daljšem mirovanju hrustanec lažje propada, kakor pri gibanju. Le pri hujših težavah svetujemo imobilizacijo z mavčevo longeto za približno 14 dni. Nato začnemo v razbremenjenem položaju z vajami za krepitev mišic. Dobro delujejo tudi masaže mišic in mehkega tkiva in pa okrog sklepov. Pri raznih statičnih anomalijah, kot npr. ploska stopala, priporočamo korekcijo z vložki.

Toplota je najvažnejše sredstvo pri zdravljenju degenerativnih obolenj sklepov. Lahko se aplicira z različnimi aparati, z vročimi obkladki, termoforum, z električno blazino, z vročim peskom itd. V zdravstvenih ustanovah pa obsevamo z ultra kratkimi valovi, mikrovalovnimi obsevanji itd. Toploto izzovemo tudi z različnimi mazili, ki povzročajo povečano prekrvitev (Bayolin).

Od zdravil, ki jih je cela vrsta, uporabljamo tista, ki imajo poleg analgetičnega učinka tudi protivnetni učinek (Indocid, Brufen, Clinoril, Knavon itd). Pri težjih spremembah oziroma bolečinah dajemo tudi v sklepe lokalno anestetike (Xylocain kortikosteroide — Dexamethason, Kenalog). S temi sredstvi največkrat dobimo v začetnih fazah zaželen uspeh. Različne tovarne v svetu izdelujejo sredstva za regeneracijo hrustanca. Rezultat teh zdravil pa je dvomljiv. Pri nas največkrat uporabljamo od teh sredstev Arteparon.

Že vrsto let uporabljamo pri težjih sklepnih spremembah operativno zdravljenje, predvsem na velikih sklepih. Zato je tudi največ operacij popisanih za degenerativne spremembe na kolku. To so različne operacije za izboljšanje obremenitve sklepnih površin do razbremenilnih operacij sklepov in zatrditve sklepov. V zadnjih 10 letih pa je najbolj znano operativno zdravljenje, če nadomestimo sklep z umetnim. Ta operacija je dala na nekaterih sklepih zelo dobre rezultate, najboljšega dosežemo vsekakor pri umetnem kolku, naslednji po vrsti je umetno koleno, druge umetne nadomestitve pa dajo manj dobre rezultate. Na ortopedski kliniki v Ljubljani smo do sedaj že nekaj manj kot 2000 kolkov zamenjali z umetnimi, bistveno manj pa kolen. Naši bolniki so v kakih 95 % zadovoljni z uspehom zdravljenja. Na svetu računajo, da je z nadomestitvijo umetnega kolka že nad milijon bolnikov operiranih zaradi artroze kolka.